

12.2 Οι πρόσφυγες και η συμφωνία Σένγκεν

Ο **πρόσφυγας** συγχέεται, συχνά, με τον μετανάστη. Η **διαφορά** τους βρίσκεται στο ότι:

α) Ο πρόσφυγας εγκαταλείπει τη χώρα του, χωρίς τη θέλησή του, για να αποφύγει δίωξη για πολιτικούς, εθνικούς, θρησκευτικούς κτλ. λόγους. Αντίθετα, ο μετανάστης φεύγει από τη χώρα του με τη θέλησή του.

β) Στον πρόσφυγα μπορεί να χορηγηθεί **πολιτικό άσυλο**, μια μορφή προστασίας που παρέχει η χώρα που τον φιλοξενεί. Αντίθετα, ο μετανάστης μπορεί να λάβει **άδεια παραμονής**.

Ο όρος «πρόσφυγας» χρησιμοποιήθηκε μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο προκειμένου να χαρακτηρίσει τα άτομα που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν ή εκδιώχθηκαν από τα εδάφη τους λόγω πολέμων, αλλαγής συνόρων και συγκρούσεων. Η έννοια του πρόσφυγα σχηματίστηκε πληρέστερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, για να περιλάβει όσους εγκαταλείπουν τη χώρα τους, επειδή διώκονται ή απειλούνται με δίωξη για πολιτικούς, εθνικούς, θρησκευτικούς λόγους κτλ.

Η ελληνική ιστορία έχει γνωρίσει την προσφυγιά. Χιλιάδες Έλληνες έγιναν πρόσφυγες λόγω της μικρασιατικής καταστροφής (1922). Αργότερα, αρκετοί Έλληνες έγιναν πολιτικοί πρόσφυγες, κυρίως στις Λαϊκές Δημοκρατίες της Ανατολικής Ευρώπης, εξαιτίας του εμφυλίου πολέμου (1946-1949). Επίσης, χιλιάδες Κύπριοι εγκατέλειψαν τα χωριά και τις πόλεις τους λόγω της τουρκικής εισβολής (1974).

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο αριθμός των προσφύγων έφτανε τα δεκάδες εκατομμύρια στην Ευρώπη και την Ασία. Το ζήτημα των προσφύγων απασχόλησε τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.). Το 1951 ψηφίστηκε η **Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες** και δημιουργήθηκε η **Υπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες**. Στη Συνθήκη της Γενεύης, που έχει επικυρωθεί και από την Ελλάδα, δίνεται ο εξής ορισμός του πολιτικού πρόσφυγα: *«Πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο που, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας είναι υπήκοος και δεν μπορεί ή, λόγω φόβου, δεν επιθυμεί να απολαμβάνει της προστασίας της χώρας αυτής»*.

Για το αν κάποιος είναι πρόσφυγας καθορίζεται από τα κράτη ή από διεθνείς οργανισμούς, όπως συμβαίνει με τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το άσυλο. Υπάρχουν κράτη που το άσυλο και η διαδικασία απόδοσής του προβλέπεται από το Σύνταγμά τους. Στο ελληνικό Σύνταγμα προβλέπεται η αναγνώριση δικαιώματος ασύλου: *«Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας»*.

Στην αρχαία Ελλάδα άσυλο (προστασία) μπορούσε να ζητήσει κάποιος σε ναούς. Στο Μεσαίωνα, καταφύγιο για κάποιον διωκόμενο ήταν οι εκκλησίες.

Στις Ικέτιδες του Αισχύλου, οι 50 κόρες του Δαναού ζήτησαν άσυλο στο Άργος. Ο Πελασγός, βασιλιάς του Άργους, επιφυλάχθηκε να απαντήσει λέγοντάς τους ότι θα ρωτήσει τον λαό του. Οι Αργίτες αποφάνθηκαν υπέρ του ασύλου με ανάταση των χεριών. Είναι η **πρώτη αποτύπωση της έννοιας του ασύλου στην ιστορία**.

Έλληνες προσπαθούν να σωθούν στην καταστροφή της Σμύρνης. Η σύγχρονη ελληνική ιστορία είναι δεμένη με την προσφυγιά. Οι πρόσφυγες από την Μικρά Ασία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ελληνική οικονομία και κοινωνία. Αξιοποίησαν ακαλλιέργητες εκτάσεις που τους δόθηκαν από το κράτος, έφεραν καινοτομίες στο εμπόριο και τη βιομηχανία. Οι γυναίκες πρόσφυγες, επειδή αναγκάστηκαν να εργαστούν για να επιβιώσουν, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να ξεπεραστεί το στερεότυπο της γυναίκας που μένει στο σπίτι και ασχολείται με τα οικιακά.

Στην Ελλάδα υπάρχει Υπηρεσία Ασύλου, η οποία ασχολείται με την εξέταση των αιτημάτων ασύλου. Αποστολή της Υπηρεσίας, είναι η εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας για την παροχή πολιτικού ασύλου και άλλων μορφών διεθνούς προστασίας σε αλλοδαπούς που έχουν εγκαταλείψει τη χώρα τους, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης, για λόγους:

- φυλετικούς
- θρησκευτικούς
- εθνικής καταγωγής
- πολιτικών πεποιθήσεων
- συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα.

Η ανάγκη ελέγχου και ρύθμισης της μετακίνησης των προσφύγων στη Δυτική Ευρώπη οδήγησε στη **Συμφωνία του Σένγκεν**, η οποία υπεγράφη το 1985 στην κωμόπολη Σένγκεν του Λουξεμβούργου ανάμεσα σε πέντε κράτη (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία). Στόχος της ήταν η προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, η προοδευτική καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας για τους πολίτες των κρατών που υπέγραψαν την συμφωνία, η αστυνομική και δικαστική συνεργασία. Σταδιακά, στη συμφωνία Σένγκεν προσχώρησαν και άλλες χώρες, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα.

Οι κύριοι κανόνες που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο Σένγκεν περιλαμβάνουν:

- άρση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα,
- κοινή σειρά κανόνων που εφαρμόζονται σε άτομα που διασχίζουν τα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ε.Ε.,
- εναρμόνιση των κανόνων σχετικά με τους όρους εισόδου και θεώρησης διαβατηρίου για σύντομες διαμονές,
- ενισχυμένη αστυνομική συνεργασία (συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων διασυνοριακής παρακολούθησης και συνεχούς καταδίωξης),
- ενισχυμένη δικαστική συνεργασία μέσω ενός ταχύτερου συστήματος έκδοσης και καλύτερης μεταβίβασης της εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων,
- θέσπιση και ανάπτυξη του συστήματος πληροφόρησης Σένγκεν, το οποίο καθιστά δυνατό τον έλεγχο των εθνικών συνόρων και την παροχή πληροφοριών σχετικά με πρόσωπα ή αντικείμενα.

Επίσης, η Συνθήκη του Σένγκεν περιλαμβάνει ρυθμίσεις σχετικά με την αίτηση ασύλου σε μια χώρα και τις διαδικασίες απόδοσης του ασύλου.

Τάσος (Αλεβίζος Αναστάσιος), *Κύπρος 1974*, Εθνική Πινακοθήκη.

Οι πρόσφυγες της Κύπρου (1974)

Η δικτατορία της Ελλάδας προκάλεσε πραξικόπημα στην Κύπρο, ανατρέποντας τον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Τότε η Τουρκία, με το πρόσχημα ότι ήταν μια από τις εγγυήτριες δυνάμεις της Κυπριακής Δημοκρατίας (σύμφωνα με τις συνθήκες της Ζυρίχης και του Λονδίνου του 1959), αποβίβασε στρατό στο νησί (επιχείρηση Αττίλας) και κατέλαβε το 37% του εδάφους του. Περίπου 200.000 Κύπριοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους εξαιτίας της εισβολής και έγιναν πρόσφυγες. Οι αγνοούμενοι ξεπερνούν τους 2.000.

Κώστας Ηλιάδης, *Ωδή στην Κύπρο*, 1985, Εθνική Πινακοθήκη.